

Raad van Advies Waddenzeehavens 20 november 2013, 17.30-20.30 uur

Remonstrantse kerk
Coehoornsingel Groningen

Verslag

24 november 2013

Arjen Bosch
Hans Punter

Inhoud

1.	Toelichting op agenda en verslag	3
	Terugmelding vanuit Brancheorganisatie Zeehavens (BOZ)	3
2.	Reflectie op het Waddenzeehavendebat	3
	LNG	3
3.	Specialiseren op basis van 'natuurlijke' economische kracht.....	4
	Biobased economy.....	4
	Scheepsbouw	4
	Visserijhavens	4
4.	UNESCO havens	5
	EcoPorts	5
	Programma <i>Building with Nature</i>	5
5.	Gezamenlijk profileren	6
	Beursbezoek	6
	Overige gezamenlijke profilering.....	6
	Bestuurlijk statement	6
6.	Samenhang bieden voor het Waddenfonds	7
	Rondvraag.....	7
7.	Planning	8
Bijlage 1	Deelnemers Raad van Advies 11 juni 2013	9
Bijlage 2	Brief over NII van minister Kamp aan Tweede Kamer (5-11-2013).....	10

Agenda

1. Toelichting op agenda en verslag
2. Reflectie op het Waddenzeehavendebat
3. Specialiseren op basis van 'natuurlijke' economische kracht
4. UNESCO havens
5. Gezamenlijk profileren
6. Samenhang havenprogramma Waddenfonds
7. Planning

Raad van Advies Waddenzeehavens

Na afloop van het Waddenzeehavendebat op 20 november 2013 kwam de Raad van Advies Specialisatie Waddenzeehavens voor de zesde maal bijeen onder voorzitterschap van Tineke Netelenbos. Ditmaal in de kerkenraadskamer van de Remonstrantse kerk in Groningen, waar het debat plaatsvond.

De voorzitter stelt drie nieuwe gezichten voor aan de Raad van Advies:

- Whitney Veen, plaatsvervangend directeur Port of Den Helder (vervangt Piet-Hein Kolff);
- Sieben Poel, hoofdingenieur-directeur Rijkswaterstaat Noord-Nederland;
- Arjan Berkhuisen, directeur Waddenvereniging (eerder nam Kees van Es deel als zijn vervanger).

1. Toelichting op agenda en verslag

De Raad stemt in met de agenda en de leidraad voor deze vergadering en keurt het verslag goed van de vorige bijeenkomst (RvA 11 juni 2013).

Terugmelding vanuit Brancheorganisatie Zeehavens (BOZ)

Harm Post schetst de werkzaamheden van de BOZ die inmiddels ruim een jaar functioneert en de havens vertegenwoordigt van Zeeland, Moerdijk, Amsterdam, Rotterdam en Groningen Seaports. Op de vraag wie er lid mogen worden geeft hij aan dat namens de noordelijke zeehavens één vertegenwoordiger mag toetreden.

- De voorzitter legt de vraag neer of de Waddenzeehavens wel voldoende in beeld zijn bij de inventarisatie voor het Nationaal Zeehavenbeleid, die Martin Bloem momenteel uitvoert voor het Ministerie van Infrastructuur en Milieu.
- Tineke Netelenbos legt namens Programma Specialisatie Waddenzeehavens contact met Martin Bloem, die voor Ministerie I&M de inventariserende interviews doet, om te vragen of hij bereid is Arjen Bosch te consulteren over de koers van de Waddenzeehavens.

2. Reflectie op het Waddenzeehavendebat

Het was een inspirerende en zinderende bijeenkomst die zeker een vervolg moet krijgen. Het is van belang om de eensgezindheid en het realisme van de betrokkenen verder uit te diepen. Belangrijk is dat het Waddenfonds nu de noordelijke zeehavens goed in beeld heeft.

LNG

- De Nb-organisaties vinden LNG als vervanger van stookolie een goede zaak voor de Waddenzee. LNG is een van de manieren om ecologie en economie te verbinden.
- De uitrol van LNG in samenwerking met de haven van Rotterdam, maar ook met Denemarken en Duitsland, is onderdeel van de Green deal. Na het onderschreven masterplan is nu een implementatieplan nodig. De havens moeten vragen om een concrete start.
- Uitrollen van LNG-aanbod en toepassing in scheepsmotoren is lastig (kip - ei). Daarnaast zijn er de onrendabele top, ontoeschietelijke banken, complexe regelgeving en trage vergunningverlening. En subsidie van LNG-starters in proefprojecten kan tot concurrentievervalsing en verstoring van de markt leiden.
- De veerdiensten kunnen er als grootgebruikers-met-een-thuishaven een start mee

- maken. Wellicht kunnen de gezamenlijke Waddenhavens met het Waddenfonds een tender uitschrijven voor het verzorgen van LNG-aanbod in de havens.
- Van het LNG-aanbod zou je ook een openbare nutsvoorziening kunnen maken. Hier ligt een rol voor de semioverheid. Nu zijn er teveel ad hoc oplossingen en is er geen centraal overleg over zaken als financiering en regelgeving.
 - *Energy Valley is bereid om met het Programma Waddenzeehavens een werkatelier te organiseren. De binnenvaart is al verder met LNG: wat kunnen we daarvan leren.*
 - Er is al een taskforce LNG Noord-Nederland (met Koen Schuiling als vicevoorzitter), maar ook havenbedrijven moeten nadenken over hun specifieke wensen. Zelfs Rotterdam heeft nog geen LNG bunkerfaciliteit. Daarom eerst onderling oppakken: hoe denken wij als UNESCO havens het ei te kunnen breken.
 - *De conclusie is dat de organisatie van het werkatelier moet plaatsvinden onder auspiciën van de Taskforce LNG Noord Nederland. Arjen Bosch pakt dat met Energy Valley op.*

3. Specialiseren op basis van 'natuurlijke' economische kracht

Biobased economy

Cor Zijderveld schetst de belemmerende regelgeving en vraagt zich af of EZ de ondernemers in de biobased sector kan ontzorgen. De Samenwerkende Bedrijven Eemsdelta hebben zich ten doel gesteld om jaarlijks per bedrijf één biobased project op te pakken en daarbij de belemmeringen die men tegenkomt te inventariseren.

- De regio Delfzijl – Eemshaven heeft het concept van *free economic zones* met EZ besproken. De programmamanager *Eemsdelta green* moet dat aan het rollen brengen. Bedenk dat het niet uitsluitend gaat om de regelgeving. Ook het economisch tij werkt tegen.
- De voorzitter maakt ons attent op voor het recente initiatief van de *Nederlandse Investeringsinstelling* (NII). Deze gaat Nederlandse investeringsprojecten geschikt maken als belegging voor pensioenfondsen en verzekeraars. De NII is bedoeld voor moeilijk financierbare, maar rendabele maatschappelijke opgaven. Ook projecten op het gebied van infrastructuur en energiebesparing kunnen via de NII worden gefinancierd. Een brief over dit onderwerp van minister Kamp aan de Tweede Kamer (d.d. 5 november 2013) is bij dit verslag gevoegd als Bijlage 2.

Scheepsbouw

- De scheeps(om)bouw ervaart de kosten om aan de vigerende regelgeving te voldoen – zeker in relatie tot bijvoorbeeld LNG – als een belemmering.
- Een in het havendebat onderbelicht thema is scheepsrecycling (-sloop, -onttaking). Harlingen heeft hiervoor een internationale tender uitgeschreven, waarop vijf inschrijvingen kwamen geen van alle financierbaar bleken.
- *Arjen Bosch legt in samenwerking met Energy Valley contact met EZ, over wat de mogelijkheden zijn om ondernemers en overheden te ontzorgen op het gebied van de regelgeving. Dit zowel op het gebied van Biobased Economy, als op dat van LNG en Scheepvaart.*

Visserijhavens

De combinatie visserij & toerisme loopt in Lauwersoog goed. Toch zijn er zorgen over het ontbreken van perspectief voor de visserij. Zorg dat je het economisch perspectief behoudt. Gemeenten Hollands Kroon en De Marne trekken samen op, maar de visserij zelf is zeer verdeeld.

- De lopende afhechting van het Garnalenconvenant moet op 1-1-2014 rond zijn. Vanaf dat moment wordt een deel van de Waddenzee niet meer bevestigd. Probleem is de financiering van het saneren van de vloot (het gaat om vijftien schepen).
- Bij het uitkopen van de vissers gaat het niet om economische steun. Je compenseert vissers die niet meer rendabel kunnen werken als gevolg van gebieden die gesloten worden om natuurwaarden te beschermen. Bij de hiervoor gemaakte kosten is het natuurdeel van het Waddenfonds in beeld. De bestaande 96 vergunningen moeten nog wel worden herschikt in overleg tussen de EU, het Ministerie EZ en het Waddenfonds.
- Voor verwerken van discards uit de visserij ziet men in Den Oever geen toekomst. Voor Harlingen ligt dat anders, maar dan moet er wel een logistiek probleem worden opgelost. Wellicht zijn er kansen voor de verwerking van de discards.
- Lauwersoog werkt momenteel aan het machinaal pellen van Nederlandse garnalen die daardoor niet langer de Marokko-route hoeven te volgen. Voor het hergebruik van het exoskelet – de doppen – biedt verbranden een zeer laagwaardige oplossing. Een hoogwaardig alternatief is het opwerken van chitine tot chitosan, een natuurlijk voorkomende biopolymeer met antibacteriële werking. Chitosan is al in 1859 ontdekt en wordt gebruikt in de landbouw, voor waterzuivering, in de voedsel- en de cosmetische industrie, voor het onderdrukken van zweetgeur en in medische toepassingen.
- [Waar verbranden nauwelijks wat oplevert biedt biobased opwerking wel mogelijkheden. Arjen Bosch geeft nog een vervolg aan de eerdere werkateliers over dit onderwerp.](#)

4. UNESCO havens

EcoPorts

Op de vraag of de EcoPort certificering niet te kostbaar en *over the top* is, geeft Harm Post een inkijkje in de voorgeschiedenis ervan bij Groningen Seaports. Het is geen diploma voor aan de wand, maar een houding. Je moet als haven elke twee jaar laten zien dat je het op het vlak van ecologie en milieu beter doet dan daarvoor. Als haven laat je hiermee zien dat je verantwoord omgaat met het werelderfgoed Waddenzee.

- Een workshop over dit onderwerp verliep goed. Wageningen UR wil in het proces investeren. Als haven moet je een prestatie leveren en een audit bepaalt of die voldoende is, zodat je niet op je lauweren kunt rusten.
- Ook Port of Den Helder is positief over EcoPort certificering. Het engagement van de bedrijven is nadrukkelijk aanwezig. Duurzaam werken kan uit, duurzaam opererende bedrijven presteren beter dan niet-duurzame.
- [De raad onderschrijft het traject dat alle UNESCO havens – met steun van Groningen Seaport en Wageningen UR – de EcoPort certificering gaan voorbereiden.](#)

Programma *Building with Nature*

Er ligt inmiddels een compleet programma. Aan Rijkswaterstaat is gevraagd hieraan bij te dragen vanuit de Kaderrichtlijn Water.

- Investeert men niet teveel in onderzoek in plaats van de hand aan de schep te slaan? Het grootste deel bestaat uit projecten waarin men zaken uitvoert en volgt; leren door doen. Daarnaast wordt ook onderzoek gedaan aan complexe onderwerpen in gekoppelde projecten, maar dat heeft verschillende redenen. De projecten zijn met elkaar verbonden op het niveau van het totale Wadden(eco)systeem. Projecten vullen elkaar aan om te komen tot een beter begrip van de werking van het systeem en daarmee tot zinvolle en verantwoorde ingrepen met een voorspelbaar resultaat.

Als je verschillende projecten niet koppelt, duurt de besluitvorming nog veel langer. Bij baggeren vormt de investering in onderzoek vaak een belemmering om tot vermindering van het baggerbezwaar te komen. Dankzij het uitgevoerde onderzoek is Wetterskip Fryslân anders gaan spuien en hoefde Harlingen in 2012 tien procent minder te baggeren.

- Kijk nog een goed naar het onderdeel Amstelmeer. In het debat kwamen vragen naar voren over het realiteitsgehalte van dit onderdeel. Voorkom dat één onderdeel een belemmering gaat vormen voor het totale programma.
- Ondernemers in de havens zien graag iets concreets gebeuren, hebben weinig belangstelling voor het ‘grotere verhaal’ dat erachter ligt. Let dus goed op de presentatie.
- RWS gaat met *Building with Nature Waddenzeehavens* het gesprek aan over de vraag of het programma te versterken is met samenwerkingsafspraken over baggeren van vaargeulen, verspreiden van bagger en monitoring. Wellicht zijn er mogelijkheden in het (tweede) beheerplan Kader Richtlijn Water.
- Met bovenstaande aantekeningen ondersteunt de Raad de ingezette koers.

5. Gezamenlijk profileren

Beursbezoek

Edwin Stolk geeft een toelichting de ervaringen bij de offshore beurs. Seminar werkte goed, maar de stand viel in het niet bij de rest. Hier ligt de uitnodiging om als onderdeel van de stand van Den Helder te participeren.

- *Port of Rotterdam* heeft met die klinkende naam niets meer nodig, de Brancheorganisatie Zeehavens gebruikt *HollandPorts*, maar Rotterdam is daar nu uitgestapt.
- Het merk *Maritime by Holland* dat internationaal ruim twaalfduizend Nederlandse bedrijven vertegenwoordigt, werkt goed op de allergrootste beurzen. Voor kleinere (combinaties van) havens blijft herkenbaarheid op grote beurzen lastig, zij kunnen daar dus in participeren.
- Gezien de hoge kosten van beursinrichting is voor de noordelijke havens een gezamenlijke professionele profilering van groot belang. Selecteer daarom de hotspots waar je je wilt laten zien.

Overige gezamenlijke profilering

- Overweeg als noordelijke zeehavens gezamenlijke *bids* als je een opdrachtgever wilt binnenhalen. Betrek daar ook de NOM bij en het Ontwikkelingsbedrijf Noord-Holland Noord.
- In het eerdere debat wees Jaap Verhulst (EZ) op de internationale component en op de trilaterale samenwerking. Er liggen vanuit de RvA al contacten (deels in D en DK) met *Wadden Sea Board*, *Wadden Sea Forum*, Regiecollege Waddengebied en provincies.
- Op de vraag of de Duitse Waddenzeehavens meer ruimte hebben dan de Nederlandse is het antwoord negatief: ook de Duitse havens kennen een strikte stop op uitbreiding vanwege Natura 2000.
- Edwin Stolk werkt met steun van het Programma op grond van de suggesties een voorstel uit. Ga met Programma Waddenzeehavens in de uitnodiging van EZ.

Bestuurlijk statement

De manier waarop het Programma met de Raad van Advies naar buiten treedt, draagt op zichzelf al bij aan de gezamenlijke profilering. Het wordt tastbaar in thema's als LNG, Eco-Ports en *Building with nature*. Voor het bestuurlijk statement is dat heel duidelijk.

- Met het bestuurlijk statement is de continuïteit van het Programma verzekerd.

6. Samenhang bieden voor het Waddenfonds

Het door het Waddenfonds eerder gebruikte molenaarsprincipe ('wie eerst komt eerst maalt') benadeelt de meer complexe projecten die meer voorbereiding vergen. Aan een andere aanpak wordt gewerkt en opties waaraan wordt gedacht zijn die van programma-financiering via coalities, specifieke tendering en *revolving funds*. Bij *revolving funds* worden de verstrekte middelen weer terugbetaald en de kunnen opnieuw worden ingezet. Hiermee zijn de kip-ei problemen op te vangen waarmee *early adopters* zich geconfronteerd zien (denk aan de verkoper van het eerste faxapparaat).

- In het Waddenfonds is het thema 'Energie' besproken. *Energy Valley* ontwikkelde daarvoor een programmatische aanpak, zette doelen neer en werkte die af: energie en water (*blue energy*), verduurzaming eilanden, water en biomassa (algen, wieren en schaaldieren) en innovatie offshore (wind op zee).
- Het overzicht van toegekende subsidies uit het Waddenfonds leidt tot de vraag of er niet teveel consumptieve uitgaven zijn gedaan, waarbij het Waddenzeebrede langetermijndoel uit het oog is verloren. Het Waddenfonds heeft bij de subsidieverdeling gezocht naar een goede mix van economie en ecologie. Over hoe het verder gaat wordt nog gedacht. Het molenaarsprincipe leidt niet altijd tot optimale bestedingen. Daarom werkt men nu aan een toekenningsbasis waarbij de impact op het Waddengebied meer gewicht krijgt, al dan niet in combinatie met *revolving funds*. In april 2014 ligt er een concept uitvoeringsprogramma. In mei speelt het vaststellen door de Provinciale Staten van de drie Waddenprovincies en in juni ligt er een nieuw uitvoeringsprogramma.
- De Raad van Advies kan een waardevolle inbreng leveren door met een goed uitgewerkte programmatische aanpak te komen. De Raad is ingesteld door de gemeenten, maar het is wellicht zinvol in informeel overleg te treden met een vertegenwoordiging van de drie Provinciale Staten.
- Einddoel is het Waddenfonds bij te sturen naar meer duurzaamheid en het beoogde eindresultaat op de lange termijn. Programma Rijke Waddenzee heeft ook een programmavoorstel voor het natuurdeel geschreven. Maak een goed verhaal met ambitie. Wat kunnen de gezamenlijke havens aan focus bieden? Waar willen ze heen?
 - De voorzitter vat de prioriteiten samen: In de volgende fase van het Waddenfonds moet programmatisch gewerkt worden. Leer als havens *Energy Valley* en Programma Rijke Waddenzee. Start een werkgroep (onder leiding van Arjen Bosch) om een concept-havenprogramma op te stellen dat in februari 2014 klaar moet zijn.

Er komt een kritische reactie op de lijst van gehonoreerde Waddenfondsprojecten, met de overweging om als Raad van Advies aan het Waddenfondsbestuur een reactie op de lijst te geven. Andere leden zijn juist content met de lijst en vinden dat de havenprojecten prima zijn. De voorzitter heeft tijdens haar ontmoeting met de directeur van het Waddenfonds geconstateerd dat het Waddenfonds een andere weg wil inslaan, en de andere leden die daarbij aanwezig waren ervaren de dialoog met het Waddenfonds als uitnodigend. Tijdens het debat heeft de directeur deze intenties bevestigd. De Raad vindt dat de ingezette lijn – een havenprogramma aan het Waddenfonds aan te bieden – de aangewezen weg is.

Rondvraag

- Er is veel diversiteit in de beheersvorm van de havens. Daar zou de Raad wellicht een advies over kunnen uitbrengen. Inventariseer en verzamel daarover de informatie en deel die.
 - Het programmateam maakt een inventarisatie.

7. Planning

- De voorzitter dankt de aanwezigen voor hun aanwezigheid en de inhoudelijke discussie. De volgende Raad van Advies zal in februari 2014 plaatsvinden. Harlingen en Den Oever bieden aan om de volgende Raad bij hun haven te houden.

Bijlage 1

Deelnemers Raad van Advies 11 juni 2013

Tineke Netelenbos (voorzitter)	Koninklijke Vereniging van Nederlandse Reders
Arjen Bosch (secretaris)	programmamanager Waddenzeehavens
Henk Staghouwer	gedeputeerde Groningen, Waddenprovincies
Marijke van Beek	burgemeester Eemsmond
Koen Schuiling	burgemeester Den Helder
Emme Groot	burgemeester Delfzijl
Theo Meskers	wethouder Hollands Kroon (Den Oever)
Kees Visser	wethouder Den Helder
Maria Le Roy	wethouder Harlingen
Harm Evert Waalkens	wethouder De Marne (Lauwersoog)
Arjan Berkhuisen	directeur Waddenvereniging
Rik Duijn	directeur <i>Harlingen Seaport</i>
Sieben Poel	HID Rijkswaterstaat Noord-Nederland
Harm Post	directeur <i>Groningen Seaports</i>
Gerrit van Werven	directeur <i>Energy Valley</i>
Edwin Stolk	voorzitter Haven- en Scheepvaartvereniging Den Helder
Lammert Soet	voorzitter <i>Harlingen Seaport Business Association</i>
Whitney Veen	plaatsvervangend directeur <i>Port of Den Helder</i>
Cor Zijderveld	voorzitter samenwerkende bedrijven Eemsdelta
Hans Punter	verslaglegging

> Retouradres Postbus 20401 2500 EK Den Haag

De Voorzitter van de Tweede Kamer
der Staten-Generaal
Binnenhof 4
2513 AA 's-GRAVENHAGE

**Directie Algemene
Economische Politiek**

Bezoekadres
Bezuidenhoutseweg 73
2594 AC Den Haag

Postadres
Postbus 20401
2500 EK Den Haag

Factuuradres
Postbus 16180
2500 BD Den Haag

Overheidsidentificatienr
00000001003214369000

T 070 379 8911 (algemeen)
www.rijksoverheid.nl/ez

Ons kenmerk
AEP / 13184769

Bijlage(n)
1

Datum 05 november 2013
Betreft Kwartiermaker Nederlandse Investeringsinstelling

Geachte Voorzitter,

In de brief van 17 september jl.¹ hebben wij aangekondigd dat verdere uitwerking van de Nederlandse Investeringsinstelling (NII) onder leiding van een kwartiermaker zal plaatsvinden en zo snel mogelijk zal aanvangen.

Met deze brief informeer ik u, mede namens de minister van Financiën, over de aanstelling van Jan van Rutte als kwartiermaker voor de NII. De heer Van Rutte gaat een concreet voorstel voor de uitwerking van de NII opstellen. Indien er overeenstemming is met de Europese Commissie over staatssteunaspecten, gaat de kwartiermaker tevens onderzoeken hoe de op te richten Nationale Hypotheekinstelling concreet vorm kan krijgen. Tevens zal de kwartiermaker de financieringsafspraken uit het Energieakkoord nader uitwerken. De aanstelling en opdracht van Van Rutte zijn tot stand gekomen in overleg met institutionele beleggers. De volledige opdracht van de kwartiermaker is als bijlage bij deze brief gevoegd.

Jan van Rutte is voormalig CFO van ABN-AMRO. Momenteel is hij onder andere commissaris bij SNS Reaal.

(w.g.) H.G.J. Kamp
Minister van Economische Zaken

¹ Kamerstukken II, 2013/2014, 33 746, nr. 1.